

KÂTİBİ, Ali b. Ömer

ıbbiyye ismiyle bir araya getirilmiştir (Çaldak, sy. 3 [1999], s. 497).

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, XXI, 366-367; Kütübî, *Fevâtü'l-vefeyât*, III, 56-57; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1063, 1486, 1819; Serkis, *Mu'cem*, II, 1538; Brockelmann, *GAL*, I, 612-614; *Suppl.*, I, 845-848; a.mlf., "Kâtibî", *IA*, VI, 438-439; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 713; Fuâd Seyyid, *Fihri-sû'l-mahtûâtü'l-muşavvere*, Kahire 1954, I, 225; Mahmut Karakaş, *Müsbet İlimde Müslüman Alimler*, Ankara 1991, s. 398; Hüseyin Çaldak, "Necmeddin Ali Bin Ömer el-Kâtibî el-Kazvîni: Hayatı Eserleri ve Şemsiyye'si", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3, Sivas 1999, s. 492-497; M. Mohaghegh, "al-Kâtibî", *EP* (İng.), IV, 762; Dihhudâ, *Lugat-nâme*, XIII, 265; Muhammed Kerîmî, "Hikmetü'l-âyn", *DMT*, VI, 439-440.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

KÂTİBİ, Şemseddin

(شمس الدين كاتبی)

Şemsüddin Muhammed b. Abdillâh
(ö. 839/1435 [?])

İranlı şair.

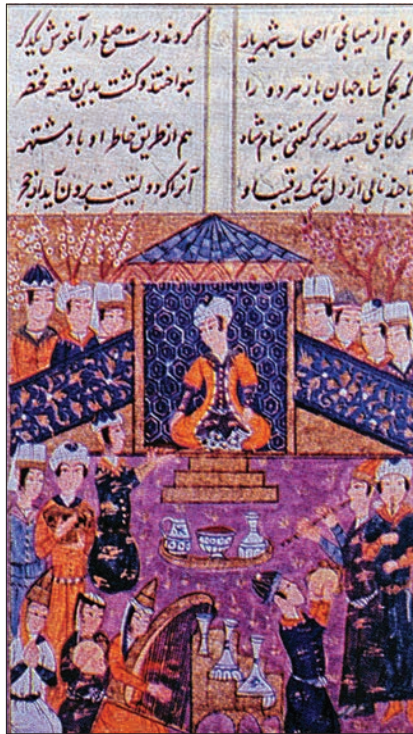
Nişâbur yakınlarında Turukverâviş'te doğdu. Öğrenim için gittiği Nişâbur'da döneminin tanınmış şair ve sanatkârlarından Sîmî-i Nişâburî'den istifade etti. Özellikle hat sanatında temayüz etti. Daha sonra Herat'a gidip Timurlular'dan Gıyâseddin Baysungur'un hizmetine girdi; onun için kasideler yazdı. Esterâbâd, Mâzenderan ve Gilân'ı dolaşarak Şirvan'a geldi. Şirvanşahlar'dan Minûcihr ve Derbendli Şeyh İbrâhim adına kasideler yazarak karşılığında bol miktarda mükâfat aldı. Bir süre sonra Tebriz'e gidip Karakoyunlular'dan İskender b. Kara Yûsuf'un hizmetinde bulundu. Ancak hakkında kalemeye aldığı kasidelerden bir karşılık görmeyince Tebriz'i terkedip İsfahan'a gitti. Burada zamanının tanınmış âlim ve sûfilerinden Sâyinüddin Türke'ye intisap eden Kâtibî şeyhinin tavsiyesiyle methiye yazmaktan vazgeçip inzivaya çekildi. 838 (1434) veya 839 (1435) yılında bir veba salgınında Esterâbâd'da öldü.

Hat sanatıyla meşgul olduğundan dolayı Kâtibî mahlasını kullanan şair, Timurlular dönemi İran şiirinin belli başlı özelliklerinden biri olan sanatlı dille şiir yazma tarzının önde gelen temsilcilerindendir. Onun bu üslûbu bazı İranlı şairlerle Bursalı Ahmed Paşa gibi Türk şairleri tarafından da benimsenmiştir. Şairlerinin çoğunda Nizâmî, Kemâleddin-i İsfahânî ve Selmân-ı Sâvecî gibi şairlerin etkisi görü-

lür. Bu durum kaside ve mesnevilerinde daha belirgindir.

Eserleri. Kâtibî'nin birçok nüshası bulunan külliyyatı divanı ile *Hamse*'sinden oluşmakta olup henüz yayımlanmamıştır (nüshaları için bk. Münzevî, III, 1890-1891). Kaside, gazel, kıta ve rubâilerinden meydana gelen divanı yaklaşık 10.000 beyit ihtiva etmektedir. *Hamse*'sinde yer alan mesneviler ise şunlardır: 1. *Gülşen-i Ebrâr*. Nizâmî'nin *Mahtenû'l-esrâr*'ına nazîre şeklinde yazılmış dinî-ahlâkî düşünce ve öğütleri içeren küçük bir mesnevidir. 2. *Mecma'u'l-bahreyn*. Karışık olarak iki bahirde (remel ve münserih) kaleme alındığı için Kâtibî bu mesneviyi böyle adlandırmıştır. *Nâzır u Menzûr* diye de isimlendirilir. 3. *Kitâb-ı Deh Bâb*. Kâtibî'nin oğlu için yazdığı öğüt ve hikâyeleri içeren bir mesnevidir. 4. *Kitâb-ı Sinâme*. Otuz tasavvufî aşk mektubundan meydana gelen eser *Muhibb ü Mahtûb* olarak da adlandırılır. 5. *Kitâb-ı Dilrubây*. Yemen padişahı Kubâd ile vezirinden bahsedilen temsilî bir mesnevidir. Kâtibî'nin *Behrâm u Güleddâm* veya *Behrâmnâme* adlı bir eseri daha bulunmaktadır

Şemseddin Kâtibî'nin şahin huzurunda kaside okuyuşunu gösteren bir minyatür (*Külliyyât-ı Kâtibî*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 989, vr. 93*)

(Kütübhâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî, nr. 2617).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Şir Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâ'is* (nşr. S. Gani-eva), Taşkent 1961, s. 10-11, 23, 42; Devletşah, *Tezkiretü's-şu'arâ*' (nşr. Muhammed Abbâsî), Tahran 1337, s. 327, 381-384, 389, 391; Hândmîr, *Habîbü's-siyer* (nşr. Celâleddin Hümâî), Tahran 1333 hş., IV, 18; Sâm Mirza, *Tuhfe-i Sâmî* (nşr. Rükneddin Hümâyûnferrûh), Tahran 1346 hş., s. 193-216; Emîn-i Ahmed-i Râzî, *Heft İklim* (nşr. Cevad Fâzıl), Tahran 1341 hş./1962, II, 259; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 637-639; Browne, *LHP*, III, 487; Fahrî Rastkâr, *Fihrist-i Kütübhâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî*, Tahran 1347, VIII, 355-361; *FME*, I, 340-345; Münzevî, *Fihrist*, III, 1890-1891; IV, 2071, 2813, 2932, 3259; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 233-240; Muhammed Ali Terbiyet, "Mevlânâ Muhammed Terbiyet", *Âyende*, II/8, Tahran 1306 hş./1346 h., s. 583-588; H. Ritter, "Persische Handschriften", *Oriens*, XXIX-XXX (1986), s. 198-199; Cl. Huart, "Kâtibî", *IA*, VI, 439; T. Dehghan, "Kâtibî", *EP* (İng.), IV, 762-763.

MEHMET VANLIOĞLU

KÂTİBÜLLEYS

(bk. ABDULLAH b. SÂLİH el-MISRÎ).

KÂTİBZÂDE MEHMED REFÎ

(ö. 1183/1769)

Osmanlı hekimbaşısı, hattat ve şair.

İstanbul Çarşamba'da Kovacı Dede mahallesinde doğdu. III. Ahmed zamanında Divân-ı Hümâyûn çavuşları kâtipliği görevinde bulunmuş olan Mustafa Efendî'nin oğlu olduğundan Kâtibzâde lakabıyla tanındı. İlk öğrenimiyle beraber sülûs ve nesih yazılarını Kevkeb Hâfız Mehmed Efendî'den öğrendi. Nasta'lik yazıyı Kazasker Abdülbâkî Ârif Efendî'den meşkederek icâzet aldı. Nasta'lik ve celîsinin inceliklerine vâkıf olmak için Durmuşzâde Ahmed Efendî'nin derslerine devam ederek bu sanatın sayılı üstatları arasına girdi. *Risâle fi evcâi'l-mefâsıl* adlı eserinden öğrenildiğine göre medresede şer'î ilimlerle beraber tıp eğitimi de gördü. Tıpla ilgili çalışmalarında kullandığı kaynaklardan Arapça ve Farsça'yı iyi seviyede bildiği belli olan Kâtibzâde şiirle de uğraştı. Onun bir mısraında, "Karâr etme Refîâ Gülşenî bülbüllerindensin" demesinden Gülşenî olduğu anlaşılmalıdır. Kâtibzâde, Edirneli Şeyh La'î Efendî'nin terbiyesinde tasavvufî eğitimini tamamladı. Etrafında geniş bir aydınlar kitlesinin toplandığı Şeyh Mehmed Emin Tokadî'nin sohbetlerine devam etti.

Medresede gösterdiği başarı devrin ilim adamları arasında dikkati çektiğinden Kâtibzâde, 1117'de (1705) Rumeli Kazaskeri Ebezâde Abdullah Efendi'ye mülâzım oldu. 1126'da (1714) Mimar Mustafa Mehmed Paşa, Şehid Ali Paşa ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yaptı; Galata ve Bursa mevleviyetle görevlendirildi, Mekke-i Mükerreme pâyesiyle ödüllendirildi. Tıp sahasında bilgi ve tecrübesini kendi gayretle arttıran Kâtibzâde 1126'da (1714) saray hekimleri arasında yer aldı. Zilkade 1171'de (Temmuz 1758) Mehmed Ârif Efendi'nin azli üzerine hekimbaşı oldu ve ölümüne kadar bu görevi sürdürdü. III. Mustafa'nın sevgi ve takdirini kazanarak pek çok ihsanına nâil oldu (BA, Saraylar Dosyası, nr. 522). 1172'de (1759) Anadolu pâyesiyle İstanbul kadılığına, 1174'te (1760) Anadolu, iki yıl sonra da Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. Kâtibzâde, 7 Cemâziyelevvel 1183'te (8 Eylül 1769) doksan yaşına yaklaştığı sırada vefat etti ve Çarşamba'da Kovacı Dede Türbesi haziresinde Şeyhülislâm Ankaravî Mehmed Emin Efendi'nin yanına gömüldü. Mezar taşı-

na Çeşmizâde Mustafa Reşid Efendi'nin söylediği, "Gitti ol ferd-i zamâne dedi târihi Reşid / Kıla adn içre mekân rûh-ı reîsü'l-hükemâ" tarih beyti yazılmıştır. XX. yüzyılda yapılan yol genişletilmesi sırasında kabri ve mezar taşı ortadan kalkmıştır. Kâtibzâde'nin Bâhir mahlasıyla şîr yazan Abdülkerim (ö. 1152/1739) ile Mehmed Said (ö. 1228/1813) adlarında müderris iki oğlu ve İsmet adında şair bir kızı olduğu kaydedilmektedir.

Şark tıp geleneğine bağlı kalmakla beraber Kâtibzâde Batı dünyasındaki yenilikleri de takip etmiş, İstanbul'a gelen Avrupalı doktorlarla talebesi hekim Abbas Vesim Efendi aracılığı ile görüşerek onlardan faydalanmış, Osmanlı tıbbının gelişmesinde rol oynamıştır. Onun zamanında padişahın 1182 (1768) tarihli hükmü üzerine (Ahmed Refik, s. 214-215) İstanbul'da bulunan hekimler imtihan edilmiş, başarısız olanlar meslekten uzaklaştırılarak sağlık işleri disiplini altına alınmıştır. Arkadaşı Tokatlı hekim Mustafa Efendi'ye İbn Sînâ'nın *el-Kânûn fi't-tıbb* adlı eserini *Tebhîrû'l-mathûn* adıyla Türkçe'ye tercüme ettiren Kâtibzâde'nin (Râgıb Paşa Ktp., nr. 1335/1) zengin bir kütüphanesinin bulunduğu, bugün İstanbul'un çeşitli kütüphanelerine dağılmış olan kitaplarının kendi hattıyla yazılmış temellük kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Kâtibzâde'nin tıpla ilgili Türkçe eserleri şunlardır: *Risâle fi evcâi'l-mefâsil* (müellifi tarafından nesta'lik hatla yazılmıştır; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2471); *Risâle-i Pâd Zehr Anber* (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 71/5); *Risâle fi za'fi'l-bâh* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2471); *Risâle-i İllet-i Sadriyye* (TSMK, Hazine, nr. 571); *Risâle-i İllet-i Mesâne* (bir makale niteliğindedir; İÜ Ktp., TY, nr. 796). Kâtibzâde'nin daha önce bilinmeyen *Hayât-âbâd* adlı mesnevisinin 1131'de (1719) kendi hattıyla yazılmış bir nüshası Aralık 1994'te İstanbul'da bir kitap müzayedesinde satılmıştır.

Kâtibzâde, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra İmâd-ı Hasenî üslûbunu yorumlayarak güzelleştiren ve İran tarzından farklı Türk nesta'lik ve celi nesta'lik ekolünü ortaya koyan bir oluşumun önde gelen hattatları arasında yer almış ve İmâd-ı Rûm (Mîr İmâd-ı Zamân, Mîr-i Devrân) diye anılmıştır. Döneminde hattatları etkilemiş ve çevresinde geniş bir sanat muhiti oluşturmuştur. Kâtibzâde'nin celi nesta'lik yazıları İstanbul'daki çeşitli kitâbelerle müze, kütüphane ve özel kole-

ksiyonlarda kıta, murakka' şeklinde zamanımıza kadar gelmiştir. Zeyrek Soğukku-yu Camii haziresinde Şeyh Hoca Mehmed Emin Tokadî'nin kabir taşı kitâbesi (Müstakimzâde, s. 401), Saraçhânebaşı'nda Seyyid Mustafa Efendi Çeşmesi'nin yazısı, Eyüpsultan Babahaydar'da Şeyhülislâm Mustafa Efendi Tekkesi şadırvan kapısı ve çeşme kitâbeleri, 1157 (1744) tarihli ketebeli yazıları, Kasımpaşa Camii avlusunda Feyzullah Efendi Çeşmesi ile Nuruosmaniye Camii Medresesi inşa kitâbeleri onun celi nesta'lik yazıda ulaştığı seviyeyi gösteren örneklerdir. Nesta'lik kıtaları arasında Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde birer kıtası (Hazine, nr. 2155; Emanet Hazinesi, nr. 2645), yazı kalıpları (Hırka-i Saâdet, nr. 1124), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde 1168 (1755) tarihli nesta'lik mâil kıtası (İbnü-lemin, nr. 193), İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nde nesta'lik kıtası, İstanbul Türk Vakfı Hat Sanatları Müzesi'nde nesta'lik kıtaları (nr. 372, 728, 762), Amerika Birleşik Devletleri Michigan Üniversitesi II. Abdülhamid koleksiyonunda saray ciltli albüm içinde bir kıtası (nr. 439), Ekrem Hakkı Ayverdi hat koleksiyonunda iki, Türk Petrol Vakfı Müzesi'nde bir nesta'lik karalaması bulunmaktadır.

Yetiştirdiği talebeleri vasıtasıyla da Kâtibzâde hat sanatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi ondan nesta'lik meşketmiş, Kâtibzâde de ilerlemiş yaşına rağmen Râsim Efendi'den sülûs nesih öğrenerek icâzet almıştır. Kaynaklarda adı geçen talebeleri arasında Mîr İbrâhim Hanîf b. Mustafa, Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, el-Hâc Mehmed Said Efendi, Şeyh Ahmed Hüsâmî, Ahmed Bosnevî, İsmâil Refik, Abbas Vesîm, oğlu Abdülkerim b. Mehmed Refî', Şeyhülislâm Osman, Mehmed Es'ad b. Hamza (Hamzazâde), Şeyhülislâm Seyyid Mehmed b. Şerîf, Şeyhülislâm Mehmed Esad, Mehmed Esad Şefik (Sâcidzâde), Seyyid Mehmed Said (Hocazâde), Mustafa İffet (Saatçizâde), Mustafa Ârif (Çalkandızâde) ve Mustafa Rûhî çağının önde gelen hattatlarıdır.

Kâtibzâde önceleri Said, kırk yaşından sonra da Refî mahlasını kullanmıştır. Drağman Zâkiri Ahmed Efendi tarafından rast makamında bestelenmiş olan, "Bu şeb hurşid-i evreng-i risâlet geldi dünyâya / Muhammed Mustafâ'nın nûru saldı âleme sâye" mısraıyla başlayan na't-ı şerîfi Türk din müziksinin klasikleri arasında yer alır.

Kâtibzâde Mehmed Refî'nin nesta'lik mâil kıtası (Muhittin Serin arşivi)

KÂTİBZÂDE MEHMED REFİ

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 54; Çeşmîzâde, *Târih* (nşr. Bekir Kütükoğlu), İstanbul 1993, s. 30, 78, 92; Şem'dânîzâde, *Mürî't-levârih* (Ak-tepe), II/A, s. 11, 18; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 373, 401, 455, 616, 617, 717; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 46-47, 137; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 243; İsmet, *Tekmilâtü's-Şekâik*, V, 216, 232; *Sicill-i Osmânî*, IV, 702; *İlmîyye Salnâmesi*, s. 536, 541, 545; *Osmanlı Müellifleri*, III, 234; Osman Şevki [Uludağ], *Beşbuçuk Asırlık Türk Tabâbeti Tarihi*, İstanbul 1341/1925, s. 166; Ahmed Refik [Altınay], *Hicri On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)*, İstanbul 1930, s. 214-215; A. Süheyl Ünver, *Hekimbaşı ve Hattat Katipzâde Mehmed Refî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1950; Şengel, *İlahîler*, I, 58; Şeşen, *Fihrisü mahtûâtü't-tıbbi'l-İslâmî*, s. 331-332; Ali Haydar Bayat, *Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar*, Ankara 1999, s. 109-115; Sabri Koz, "Bir Kitap Müzâyedesi", *TT*, XXI/1 (1994), s. 64; Nil Sarı, "Hekimbaşı", *DİA*, XVII, 162.

 MUHİTTİN SERİN

KATİF

(القطيف)

Suudi Arabistan'da bir liman şehri.

Basra körfezi kıyısında bulunan Katif koyunun orta kesiminde yer alır. Tarih boyunca bölgenin en önemli ticaret merkezi iken son dönemlerde kuzeyindeki Re's Tennûre ile güneyindeki Demmâm'ın gölgesinde kalmıştır. Katifliler çoğunlukla Şîî olup Ca'ferî mezhebine mensuptur. Bahreynliler'le aynı gruba giren bölge halkı Eskiçağ'lardan beri İran'ın tesiri altında kalmıştır. IV. yüzyılda buraya yerleşen İranlılar sebebiyle Bahreyn adasının hinterlandı sayılmış ve zamanla körfezin batı kıyılarının tamamına Bahreyn bölgesi denilmiştir. Bundan dolayı Yâkût Katif'ten Bahreyn'de bir şehir diye bahseder (*Mu'cemü'l-büldân*, IV, 378).

İslâmiyet'ten önce Bahreyn bölgesi Abdülkays kabilesinin elindeydi; Hz. Peygamber, buraya önce elçi olarak gönderdiği Alâ b. Hadramî'yi (8/629-30) daha sonra vali olarak tayin etti. 11 yılında (632-33) bölgede çıkan *ridde** hareketleri sırasında irtidat eden Bekir b. Vâil ve Rebîa kabileleri, Hutam b. Dubey'a kumandasında Katif'i işgal ettirirse de ertesi yıl Alâ b. Hadramî şehri geri aldı ve Hutam öldürüldü. 67'de (686-87) Hâricîler'in eline geçen Katif dahil bütün bölge, iki yüzyıl sonra kanlı savaşların ardından birkaç defa el değiştirerek Ebû Saîd el-Cennâbî idaresindeki Karmatîler tarafından zaptedildi (286/899). 598 (1201-1202) yılında İran'daki Fars Atabegleri'nden (Salgur-

lular) Ebû Bekir b. Sa'd, Katif ve Ahsâ'yı ele geçirdi. 731'de (1330) Hürmüz Sultanı Kutbüddin Tehemten'in Katif'i aldığı söylenir; ancak bir yıl sonra burayı ziyaret eden İbn Battûta şehrin Ukaylîler'in elinde olduğunu belirtmektedir. XV. yüzyılda Cebriîler Ahsâ bölgesinde hâkim güç haline geldiler. 1507'de Portekizli Albuquerque'in Hürmüz'ü kuşatmasının ardından Cebriîler, Katif'teki ticareti bir süre daha kontrol ettirirse de Basralı Şeyh Râşid b. Megâmîs hâkimiyetlerine 931'de (1524-25) son verdi.

Kanûnî Sultan Süleyman'ın 941'de (1534) Bağdat'ı ele geçirmesiyle Katif de Osmanlı Devleti'ne bağlanmış oldu; ancak Osmanlılar burayla 1550'den itibaren ilgilenmeye başladılar ve ilk önce sahile hâkim bir noktaya güçlü bir kale yaptırıldılar. Katif 1555'te yeni kurulan Lahsâ (Ahsâ) eyaletine bağlandı. Tapu tahrir defterlerinde, iki nahiye ile bazı adaların bağlı olduğu Katif livâsıyla ilgili çeşitli bilgiler bu-

lunmaktadır. Meselâ bu kayıtlardan, Katif'teki bir mahallenin "mahalle-i sâdât" olduğu ve buradaki seyyidlerin vergiden muaf tutulduğu öğrenilmektedir. Önceleri Arabistan yarımadasında bulunması dolayısıyla Mekke şeriflerine bağlı olan Katif bölgenin diğer kesimleri gibi sonrasında Basra ve Bağdat'a bağlandı.

1792 yılında Suûdî ailesinden Suûd b. Abdülazîz Katif'e hücum ederek 400 kişiyi öldürdü ve bölgeye hâkim oldu. Bâbiâli tarafından Vehhâbî meselesini halletmekle görevlendirilen Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın gönderdiği oğlu İbrâhim Paşa, 1818'de Hicaz'da emniyeti sağladıktan sonra bütün Bahreyn bölgesine hâkim oldu ve idaresini Benî Hâlid emîrlerine bıraktı. İbrâhim Paşa'nın bölgeye getirdiği idarî taksimata göre Katif Medine'ye bağlandı. Fakat Suûdîler, 1830'da Hüfûf ve Katif'i ele geçirerek halktan yine vergi toplamaya başladılar. 1838 yılında Mehmed Ali Paşa ikinci defa bölgede asayişin sağlanmasıyla görevlendirildi ve Mısır kuvvetleri Lahsâ ve Katif'i yeniden Osmanlılar'a bağladılar (1840). Ancak Suûdîler iki yıl geçmeden bölgeye tekrar hâkim oldular. Nihayet 5 Haziran 1871'de Osmanlı kuvvetleri Suûdî Emîri Suûd b. Faysal'ı itaat altına aldı. Önceleri Basra'ya bağlanan Katif 1875'te kaza merkezi haline getirildi ve Necid sancağına bağlandı. Fakat 1913'ten sonra Katif dahil bütün bölge Suûd idaresine geçti. 1940 yılına kadar doğu eyaletinin (şarkkiye) merkezi olan Katif, 1992'de düzenlenen yeni bölgesel sistem içerisinde aynı adlı idarî birimin merkezi oldu. Katif'in 1974'te 25.510 olan nüfusu 1992'de 98.000'e, 2001'de de 125.000'e ulaştı. Şîiler'in yoğun olduğu Katif bölgesinin nüfusu ise 300.000 civarındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Ruus Defteri*, nr. 209, Tarih 957 H/1550 M., s. 71; BA, *Tapu Tahrir Defteri*, nr. 282, s. 292; Nâsir-ı Hüsvrev, *Sefernâme* (trc. Yahyâ el-Haşşâb), Beyrut 1983, s. 145; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 378; İbn Battûta, *er-Rihle*, İstanbul 1322, I, 172; Ahsâi, *Tuhfetü'l-müsteftid bi-târihi'l-Ahsâ fi'l-kadim ve'l-cedid* (nşr. Muhammed Abdülkadir el-Ensârî), Riyad 1960, s. 13-15, 27, 84-90; Cemâleddin Zekeriyâ Kâsım, *el-Halicü'l-Arabî (1840-1914)*, Kahire 1966, s. 323-350; Salih Özbaran, "The Importance of the Turkish Archives for the History of Arabia in the XVIth Century (With Particular Reference to the Beylerbeyliks of Yemen and Lahsa)", *Studies in the History of Arabia*, Riyad 1979, I/2, s. 105-112; G. R. D. King, *The Historical Mosques of Saudi Arabia*, London 1986, s. 180-182; Zekeriyâ Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti*, Ankara 1998, tür.yer.; Mehmed Mehdi İlhan, "The Katif District (Liva) during the

Katif'e bağlı Zahrân'daki esâmî listesi (BA, *Tapu Tahrir Defteri*, nr. 282)

